

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΑΠ' ΟΤΙ ΔΙΑΒΑΖΩ

«Ο ρόλος του καλλιτέχνη και του ποιητή στην κοινωνική ζωή.—Μία άλλη πηγή πλάνης στην Τέχνη είναι το ότι άνθρωποι τεχνίτες άξιας και ελκυστικές κατανοούν να υπερβάλουν ένα θέμα, μιν άρχη, μιν ιδέα...»

Με το άπατηλό πρόσχημα π.χ. πώς ζητούν το άμεσο, το άδολο αίσθητό, αποδίδουν στο τέλος στην ευαισθησία ένα ρόλο αποκλειστικό μέχρι γελοιοτήτος. Και θά έπρεπε αντίς ευαισθησία να λέμε καλύτερα αίσθησι, γιατί ή ευαισθησία δεν αποκλείει τη λογική.

Με το πρόσχημα λοιπόν του λυρισμού, απομακρύνονται όλοένα περισσότερο από τη θαυμασία ίσορροπία των κλασσικών, κατήργησαν την ανάλυσι, τη σύνθεσι, τη σύνταξι, το σχέδιο, τις καθαρές ιδέες που εύνοούνται... «Η γλώσσα στην ποίησι τή λεγόμενη «άδολη» κατάντησε κάτι σαν άμφισβητήσιμη μουσική, όπου ή έντύπωσι από την ήχηρότητα των στίγων αντικαθιστά την έκφρασι της σκέψεως.

Και μεταδόθηκε ή ίδια πλάνη σε όλες τις τέχνες. Μου συνέβη να ρωτήσω, σε μία από τις τελευταίες εκθέσεις ένα ζωγράφο με ταλέντο, τί σήμαινε ένας πίνακάς του, του οποίου το θέμα μου φαινόταν άκατανόητο.—«Θέλησα, μου άπάντησε, να καταστήσω πιο εύαισθητο το μάτι στην ώραία ιδιότητα του κόκκινου που έχω βάλει στο πρώτο έπίπεδο. Έπεδίωξα, λοιπόν, να μην άπασχολήσω την προσοχή με το θέμα του πίνακα, που έχει ένα δευτερεύον ένδιαφέρον»....

Η ύπερβολή πάντοτε χαντακώνει τις καλύτερες προθέσεις. Πράγματι αν είναι αλήθεια πως το λογικό μόνο του δε-θα μπορούσε να δημιουργήση ένα ώραίο έργο, δεν είναι λιγώτερο αληθινό το ότι χωρίς λογική δεν μπορεί να έννοη ή και να υπάρξει τέχνη.

«Ας μην καταφεύγουν πίσω από την αδυναμία του να βρεθί κριτήριο για την αισθητική για να κρίνεται οι άξίες!»

Ο Άραγκό αφού εξάντλησε μία φορά όλους τους τρόπους με τους οποίους άποδείχεται, ότι ή διαγώνια του τετραγώνου είναι άσύμμετρη με την πλευρά του τετραγώνου, και είδε πως δεν είχε πείσει τον πρίγκηπα μαθητή του πρόσθεσε σαν τελευταίο έπιχείρημα! «Σας δίνω το λόγο της τιμής μου!»

Πρέπει τάχα να βεβαιώσωμε μερικούς καλλιτέχνες με το λόγο της τιμής μας, ότι ή εγκατάλειψις της λογικής δεν είναι λογική; ή πρέπει να έπικαλεσθώμε πιο άποτελεσματικά έπιχειρήματα;

Από τον όρισμό της ή Τέχνη είναι άρμονία και ίσορροπία. Είναι τάχα άρμονία το να τραβήξω ένα θέμα ως το άισιο; Είναι φρόνιμο να πετάξω μακριά την όρθοφροσύνη από την τέχνη, διότι τάχα την όρθοφροσύνη τη συσχέουν μερικές μετριότητες με τον κοινό νοΐ;

«Ας το νιώσουμε καλά! ή έπιτυχία δεν άποφασίζει. Ούτε πρέπει ή έπιτυχία ν' άποφασίζει. Δεν είναι το πλήθος του μεγάλου κοινού που μπορεί τελεσίδικα να κρίνη την άξία ενός καλλιτεχνήματος. Κι' είναι σφαλερό να συμπεράνη κανείς, όπως το κάνει ο τάδε βιομήχανος της λογοτεχνίας, πωλώ τα βιβλία μου, άρα, είμαι τεχνίτης με άξία».

Τελειωτικά μόνον οι έπερχόμενες γενεές θ' άποφασίσουν. Θ' άποφαν-

θοΐν, δηλαδή οι άρμόδιοι άνθρωποι τον καιρό που κανένα τεχνητό πάθος, κανέναν «ονομισμός» δεν θά μπορέ ή θολώση την κρίσι. Και λοιπόν είναι πολύ λίγο πιθανόν, ότι θά άναγνωρισθΐν από τους άπογόνους μας ως έργα τέχνης τα έργα των όσων παραγνώρισαν την ένότητα τη βαθύτερη και άρμονική της πνευματικής ζωής.

Πρέπει, με δυο λόγια, ο καλλιτέχνης να δημιουργή το έργο του, όπως ήθελε ο Πλάτων να φιλοσοφή ο φιλόσοφος, με δλη του την ψυχή.

«Αν ο Ρακίνας, ο Σατωβριάνδος, ο Φλωμπέρ είναι δόξες άφταρτες είναι γιατί στην τέχνη του λόγου ένωσαν άρμονικά, αυτά που άγνώμονες άπογοι ζητούν να τα διαχωρίσουν, τη λογική, την εύρυθμία, τη μουσικότητα. «Οι ίδιοι λόγοι τεράζουν mutatis mutandis για να εξηγήσουν το μεγαλείο του Μπερλιόζ, του Μπετόβεν, του Ρέμπραντ, του Μιχαήλ Άγγελου, του Ροντέν»...

Βεβαίωτα ή άποψη εκτέλει δεν είναι το πάλι. Βρήκαν από τον καιρό της Άναγεννήσεως ένα είδος μηχανικής της τέχνης, μία τεχνική που δεν μπορούμε να την πάρουμε για τέχνη, μολοντί μπορεί να την ήπηρετή πολύ. Άλλά σκόπελος έπίσης σοβαρός είναι και ή άπόλυτη περιφρόνησι της τεχνικής. Δεν άρκοΐν οι άτεχνίες, οι φυσικές ή και οι θεληματικές, για να περάση κανείς για μεγαλοφυΐα.

Έτσι τελικά μπορούμε να πούμε, πως δυο είναι οι έξερές, στις οποίες άπάνω μπορεί να ναυαγήση ο καλλιτέχνης. Η μία είναι το συνηθισμένο και κοινό και ή άλλη το σκοτεινό, το παράξενο, το άνισόρροπο (το αληθινό ή το προσποιητό).

«Άλλ' άς ξαναγυρίσωμε σε χώρες πιο εύκρατες, πιο αίθριες.

«Η τέχνη, όταν είναι άρμονία, μας άποσπά από

τις προστυχίες της φυλακίας, της ζήλειας και του φθόνου, που είναι, όπως το είπαν ήδη, αντίκοινωνικές και' έξοχήν. Η τέχνη μας σηκώνει ψηλότερα απ' τα ταπεινά ένστικτα και τις χυδαίες όρέξεις. Μας εξαγνίζει. Μας διδάσκει την άνοχή ένεκα της ποικιλίας των αντίληψεων που άγκαλιάζει. Μας κάνει να συμπαθώμε όλοι μας τον τεχνίτη και λίγο λίγο κι' όλόκληρη τη φύσι. «Αξιόλογο φορείο ιδεών «εξαγινώνει με την όμορφιά, ότι βαθιά αισθανθήκαμε». Και μπορεί μετά ταΐτα ναχι, τουλάχιστο έμμεσα, μία ήθική επίδραση σοβαρότατη.

Τούτο εύνοει ο R. Dargelès γράφοντας «κάθε λέξι είναι μάταια, αν δεν τείνει να κάνει καλύτερη τη ζωή». Τούτο εύνοει κι' ο G. Duhamel στην ακόλουθη φράσι του. Λέω, όπως κι' όλος ο κόσμος, ότι ο μόνος λόγος ενός έργου τέχνης είναι «νάναί ώραίο. Και μυστικά προσθέτω, ότι ένα «τέτοιο έργο είναι όμορφότερο, αν είναι ίκανό να «συντρέξη στην εύτυχία των ανθρώπων».

Μ' αυτά δεν έννοΐμε πως ο καλλιτέχνης πρέπει να γίνη όργανο ενός κόμματος, ή ο διαλαλητής των ιδεών μίας σχολής. Τούναντιόν κάτι το άδέξιο και το δανεικό θά ύπάρχη πάντοτε στα έργα όπου φανερώνεται ή θέλησι να έξυπηρετήσουν όπως όπως μία προπαγάντα ή για να ήθικοποιήσουν την κοινωνία. Μόνο μία πεποίθησι φλογερή μπορεί να έξυψώσει τον καλλιτέχνη, ώστε να κάνει το έργο του σά μία ιδανική έκφρασι μίας ιδέας. Έτσι ο Μπετόβεν, έπειδή στις συμφωνίες του μέσα έβαλε όλη τη μεγάλη του ψυχή την τόσο ώραία και ελκυστική, έπέτυχε τα έργα του ν' άγγίσουν το θείον.

Μ' αυτόν τον τρόπο και σ' αυτό το μέτρο, ο καλλιτέχνης έχει κοινωνικό ρόλο σπουδαίο. Η τέχνη αυξάνει την αντίληψι μας γιατί μας όδηγει ν' αγαπάμε. Δίνει στο

πνεΐμα την όρεξι, την άνάγκη της γενικής άρμονίας, της άνιδιοτέλειας, της χάρις. Στην τέχνη μέσα ο νοΐς ένώνεται στενά με τον πλούτο της ευαισθησίας. Και στο βάθος, το είδαμε, άποτυπώνει πάντοτε τον ήθικό χαρακτήρα της που άπαιτούσαν από την τέχνη οι Έλληνες φιλόσοφοι. «Αν ή ήθική συμπίπτει στο τέλος με την πλέρια των πραγμάτων αντίληψι, ή τέχνη βοηθεί ίσχυροτάτα την ήθική διευκολύνοντας την αντίληψι.... Και τοΐτο άποτελεί το μέτρο της άξιας του Καλλιτέχνη» όταν ή ιδιότης της δευδέρκειας και της φρονησεως προστίθεται στην όμορφιά το έργο του παρμένει άθάνατο. Αντίθετα εκείνο, που άποδείχνει τους μέτριους και άτελείς καλλιτέχνες, είναι το ότι βρίσκωμε στα έργα τους μόνο επιδέξια άναζήτησι χρωμάτων ή ήχων, έπιθυμία να καταπλήξουν το μάτι ή το αυτί, με μία λέξι προσποιήσι πρωτοτυπίας, ένα παιγνίδι στείρο μεγάλων παιδιών άπασχολημένων με τις άσχολτες σχολών. Για τοΐτο—και ή περίπτωσι είναι σοβαρή—όταν ένας πιάνει την πένα, τη σμίλη, ή το πινέλο και δεν έχει τίποτα να μας πη, που ν' αξίζει τον κόπο να τ' άκούσωμε, σημαίνει πως ή ίδια του ή ψυχή είναι άδεια και κοινή. Η αληθινή τέχνη, ή ευεργέτισα τέχνη, ή παρηγορήτρα τέχνη μας βοηθεί ν' άποχτήσωμε τον κόσμο για να μεταχειρισθώμε την έκφρασι ενός φίλου ποιητή. Η τέχνη όπως μας καλεί, και θά ναι αυτό το συμπέρασμά μου, μας καλεί ν' αναζητήσωμε τη γαλήνη των

WHISTLER. — Ωμας Καρλάβλ.

[Πινακothήκη Γλασκώβης]

ήσυχασμό, τη σοφία, τη χαρά, κάνοντας έτσι με την ίδια μας τη ζωή ένα έργο όμοιο.

Γι' αυτό δεν χρειάζεται περιουσία ή κοινωνική δικαιοσύνη, που προχωρεί πάντοτε και τίποτα δε θα την σταματήσει, θα κατορθώσει ν' ασφαλίσει στον κάθε άνθρωπο μια ζωή ανθρώπινη, με το ελάχιστο των ανδρώσεων και της μορφώσεως που χωρίς αυτές μισούει κανείς. Μα από τώρα, μην αμφιβάλετε, είνε πολύ κοντά στον καθένα μας, μέσα στα χέρια μας, χίλιες πηγές ευχαριστήσεων άγνωστων, ευγενών και θνητών.

Να μας πληροφορήσει περί τούτου, να μας το αποδείξει αυτή είνε κατ' εξοχήν η έντολη του καλλιτέχνη. Ως τώρα την έντολή αυτή την εκπληρώσαν οι καλλιτέχνες. Θα την εκπληρώσουν ασφαλώς και στο μέλλον.

Και οι νέοι μαθητάι, λοιπόν, όταν θα γνωρίσουν τ' αξιοσημείωτα, όπως θα τα δουν στέες τάξεις των, ες ευχόμενοι πως θα τελήσουν να πάνε να θα θαυμάσουν απ' ευθείας και στα μουσεία. Και στο τέλος, σύμφωνα με την πρόοδο που προσέειδε ο Πλάτων στην αλληγορία του της «σηλιάς», αφού απολαύσουν τ' αξιοσημείωτα, ες ευχόμενοι πως θα κοιτάζουν την ίδια τη ζωή με καθαρή μάτι, φωτισμένη, που θα τους αποκαλύπτει παντού την ομορφιά! Τίποτα από τη στιγμή αυτή δε θα τους είνε αδιάφορο. Θα συλλαβαίνουν τη χροιάς αρμονίες, θ' απολαμβάνουν τα θέματα που η φύσι σκορπίζει με σπατάλη για όσους ξέρουν ν' άκουει να βλέπουν και να νιώθουν... Το πάν ξαφνικά θα τους φανεί μεταμορφωμένο, πολύτιμο, αξιανάπητο.

Θ' απολαύσουν με ψυχή πιδ πλούσια, έναν κόσμο με πολλές αποχρώσεις. Θα βρουν ορδα και στο δρόμο που μας οδηγεί στο σκονισμένο βασιλείο των σκιδών. Και βέβαια σ' αυτό τον δρόμο θα συναντήσουν κάποτε τον πόνο. Μα είμαι βέβαιος πως ποτέ δε θα συναντήσουν την ανία.

Τα παιγνίδια του φωτός άπάντα στα πράγματα, το θείο παιγνίδι του μυαλού μέσα στις αιώνιες ιδέες, θα τους παρηγορήσουν για τα δεινά, από τα οποία καμιά ύπαρξι δεν μπορεί να είνε απηλλαγμένη.

Κι' όλο φροντίζουμε για την υψηλότερη ηθικότητα, που είνε ταυτόχρονα η πιο υψηλή σοφία, θα μπορούν να συγκρατήσουν στο διάβα του τον ηθισμὸν αὐτὸν πὸν ἔνας ποιητὴς τὸν ἔλεγε «ὁ χρυσὸς τῶν σιγῶν». Καὶ δὲ θὰ προσπερνῶν σὸν τρυφῶν, σὸν καρφί, σὸν ἀναίσθητο μέσα ἀπὸ τὰ χρώματα, ἀπὸ τοὺς ἤχους ἀπὸ τὴν μουσικίαν.

ΡΑΜΑΣ

Η ΣΤΗΛΗ ΜΟΥ

Κ. Εὐάν, Τὸ ἑκάματο, κοιμήτοιο νοσταλγικώτατο καὶ μὲ πολλὴ καρδιά γραμμένο ἐπίσης καὶ γλωσσικῶς εἶνε πολὺ καλὸ γι' αὐτὸ θὰ τὸ βάλουμε μὲς μὲς δὸθῃ εὐκαιρία καλὴ καὶ σὲ θέσι πού νὰ φιγουράρει ἀνάλογως τῆς ἀξίας του. Ὡς τότε ὅμως, κάμετε λιγάκι ὑπομονή.

Κ. Γ. Κανέλ. Μὰς γράφετε ἐμμετρα. «Δὲν εἶμαι γέρος οὐτε νῦν... Παιδί δὲν εἶμαι οὐτ' ἄντρας». Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀγαπητέ, πᾶσα συνεννόησις καὶ πᾶς δεσμὸς μεταξὺ μας εἶνε ἀδύνατος· τί εἶσαι τέλος πάντων; Ἀκουσέ με, ἡ καλλιτέρα κατάσταση εἶνε νὰ εἶσαι γέρος καὶ παιδί μαζί· τότε δημιουργεῖς τὰ θαυμασιώτερα πράγματα τούτῃς... καὶ μὴν παιδικὰ ὅπως τόσος· πολλοὶ καὶ διάφοροι μὲ ἐννοοῦντες ν' ἀφήσουν τὴν πέννα ἀπ' τὰ χέρια τους καὶ ἐν τούτοις δὲν γράφουν καλλιτέρα ἀπὸ σένα. Γι' αὐτὸ νὰ εἶσαι βέβαιος. Στὸ στίχο καὶ τὸ ρυθμὸ τὰ καταφέρνεις τώρα καλὰ· μᾶς ὅμως νὰ κἀνῃς καὶ καλὴ ἐκλογή στὸ θέμα σου πού νὰ ταυρίσῃ μὲ τὴ νιότη σου καὶ μὲ τὰ ὠραία ὄνειρά της, τὰ ὁποῖα ὑποτίθεται ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ. Δὲν τῆς ἐπιτρέπεται νὰ κλαίῃ καὶ νὰ θρηνῇ, διότι τότε δὲν εἶνε εὐλακρυνῆς δημιουργεῖ θλίψιν μὲ τὸ στανί. Ἐχεῖς τὴν ιδέα ὅτι ἡ ποίησις δὲν ταυρίζετ με χαρούμενα πράγματα; Καὶ πῶς τὴν παίρνουμε πάντα γιὰ μοιρολογίστρα, καὶ κλαψιέρα, καὶ μελαγχολικὴ καὶ γκρινιέρα. Γίνου λοιπὸν νέος καὶ χαρούμενος.

Κον Π. Κρ. Μιχ. Μεγάλη μας ἡ χαρὰ πού σὲ ἐπαναβλέπουμε ὕστερα ἀπὸ τόσον καιρὸ ἔγκαταλείψας ἐκ μέρους σου. Ἐγύρισες καλὰ ἄρματα· μένος. Ἀπ' ὅσα ἐδιαβάσαμε μὰς συνεκίνησαν ἐκεῖνα ἀκριβῶς πού ἔχουν τὴν μεγάλῃ ἀφέλεια καὶ ἀνταποδίδουν τὴν ψυχὴν σὰς διαθέσι τὴν ἀληθινὴ καὶ ὅλη τὴν εὐλακρυνία. Εἰσθε σχηματισμένους πιά καὶ σὺς μιλάτε καθαρά, χωρὶς παρεξηγήσεις σὲ σὲ συνάδελφο. Δὲν μπορούμε ἐδῶ ἀπ' αὐτὴ τὴ στήλῃ νὰ σὰς τὰ ποιήματα ὅλα, καὶ ἰδίως ὅσα ρωτᾶτε. Δι' αὐτὸ θὰ ἐπιθυμούσαμε ὅταν σὰς μείνῃ καιρὸς νὰ σὰς βλέπαμε. Μὲ δὺδ λόγια κανεὶς ἐξηγεῖται περισσώτερο καὶ καλλιτέρα παρὰ μὲ δέκα στίχους πολυλογίας. Ἐχομε ὅλη τὴ διάθεσι νὰ σὰς ἐνυαγίσουμε, ἀλλὰ πρέπει πρῶτα νὰ τὰ ποιήματα λιγάκι, γιὰ τοῦτο ἰδίως πού ἔχει σχέση με τὴν νέαν ἐμφάνισι σὰς.

Κον Ποδ. Ἀφ' οὗ σου ζητήσουμε συγγνώμην διότι σὲ φραγκάναμε ἀκούσιως μας, καθὼς καὶ

ἀπὸ τὸν ἄλλον, διότι τὸν πο-ἀλάτισαμε σὰς γνωρίζομεν ὅτι θὰ προσπαθήσουμε νὰ μὴν ἐπαναληφθῇ πλεὺν τὸ τοῦτο, ἀλλ' ἂν μὰς ὑποσχεθῇς καὶ τοῦ λόγου σου μερικὰ πράματα.

Μὴν κάνεις κατὰχρησι συνθέτων μὲ τὸ νερό, νεράϊδα, ἄραγνο καὶ ἄλλα. Βέβαια ἡ δημοτικὴ ποίησις ἀναφέρει πολλὰ τέτοια, ἀλλὰ μὲ μέτρο καὶ ἡ καλαίσθησι καὶ τὸ γούστο τοῦ λαοῦ ποιητοῦ τὸ βάσει ὅπου πρέπει καὶ ὅταν πρέπει καὶ ὅχι ὅπως μερικοὶ ἀπ' τοὺς ποιητὰς μας, οἱ ὁποῖοι τὸ παραξύνωσαν μέχρις ἀγρίας τόσο πού νὰ μὴ τολμᾷς πιά νὰ τὰ γράφῃς ἀπὸ φόβου μήπως σοῦ ποῖν ὅτι τοὺς μιμῆσαι καὶ τοὺς ἀντιγράφεις. Φυλάξου λοιπόν. Φυλάξου, γιατί ὅπως εἶπαμε καὶ ἄλλοτε τίποτε χειρότερο παρὰ νὰ σοῦ κολλήσουν ὅτι κάποιον θυμίζεις διαβόητος.

Ἡ Νδούσα εἶνε μιά ὥρα ἐντύπωση καὶ πολὺ καλὴ καὶ χτυπητὴ περιγραφή εἰκόνας ζωντανῆς. Τὴν ἔχομε ἐπ' ὄψει.

Ι. Ν. Α. Σὲ εὐχαριστοῦμε. Δὲν φανταζόμαστε ὅμως ὅτι μὲ τὴ στήλῃ μας μπορούμε νὰ πάρουμε σὺδ λαὸν μας ἀνθρώπους ὅπως λές. Γιὰ τὸ γιατί σοῦ δὲν μπορούμε, ἔχομε νὰ ποῦμε ὅτι στιχομυθικός, ἔξω ἀπ' τὴς κακοφωνίες καὶ χασμωδίες πού δὲν τίς πρόσξες, εἶνε καλὸ. Τὸ νόημα τοῦ ὅμως δὲν μὰς ἐνθυσιάζει. Ὅποτε τὸ εἶδος τῆς ἐρωτικῆς ποίησις σὲν ποῖσις ἔχει καμιά θέσι παρὰ μόνον στυλὶ διαλόγου μικρὸν παιδίον. Ἀποφενεγὲ το λοιπὸν καὶ διόρθωσε καὶ τίς χαρμωδίες.

Πολλοὶ ἐπιμένουν νὰ μὰς στέλνουν δόλοκληρα πρωτόκρια ἔργα των. Διηγήματα, ποιήματα, τόμους καὶ χειρογράφες συλλογὴς καὶ μυθιστορήματα ἀκόμη, προσθέντες εἰς τὸ τέλος τὴν ἀφελὴ ἐρώτησιν—Πῶς σὰς φαίνεται;—καὶ ἀπαιτοῦντες κριτικὴν, διάβασμα, ἀπάντησιν, καὶ τὸν λόγον διατὶ τὸ ἐνα πᾶς ἀρέσει καὶ τὸ ἄλλο ὄχι· τί βρίζομε σὺν τᾷδε, καὶ τὸν προτιμούμε, καὶ γιατί δὲν μὰς ἀρέσει τὸ τρίτον κεφάλαιον τὸ ὁποῖον δὲν ἐπροσέξομε ὅπως πρέπει, καὶ γιατί δὲν τὸ προσέξαμε καὶ γιατί δὲν ἀπαντοῦμε ἀμέσως σὺδ ἐπόμενον φύλλον καὶ διάφορα ἄλλα καὶ ἐνίοτε καὶ ἐλαφρὸν ὑπερολογῶν ἐλληνοκράτατον κατὰ τὸ γνωστὸν σύστημα—Τί ἀνάγκη ἔχομε ἀνώνυμοι εἰμαστε—δηλαδὴ ἕκαστος Ἕλλην θεωρεῖ τὸν Ἀρχισυντάκτῃν ἰδιαιτέρων κριτικὸν του, καὶ διορθωτὴν του, καὶ γραμματέα του. Σὰς γελᾶσανε λοιπόν, ὅλους τοὺς ὄγκους αὐτοὺς τοὺς κακοήθεις θὰ τοὺς τρέψῃ ἡ μαρμάγκα. Οὐτε τόμως θὰ δεχόμεστε, οὐτε συλλογὴς χειρογράφους πρὸς μελέτην, ἀνασκόλευσιν, καὶ δὴθεν κριτικὴν. Κριτικὸν δὲν εἶμαστε· τὸ εἶπαμε χίλιες φορὲς. Οὐτε δασκάλου, οὐτε ποιητῆ. Τὸ γούστο μας ἔχομε καὶ μ' αὐτὸ στραβὸ, καλὸ, κοτσὸ καὶ ἀναποδο, μ' αὐτὸ λέμε δὺδ λόγια σὺν καθένα ἅμα μὰς στέλνει κανένα τραγουδάκι, δὺδ τὸ πολὺ—ἡ κανένα μικρὸ διηγηματάκι ἡ πεζὸ. Καὶ ἔχομε τὴν ιδέα ὅτι καλὸ κάνουμε καὶ ὄχι κακό. Λίγα γράφετε καὶ καλὰ. Συγκρατήσατε τὴν ἀκατάσχετη πλημμύρα, βάλετε τὴς φραγμοὺς καὶ φκιάστε τὰ φάρους στραγγαλίστε τὰ τέρατα μὲ τὴν γεννηθὸν, καὶ παρακαλοῦμεν θερμῶς μὴ μὰς τὰ στέλνετε, καὶ μὰς τὰ ρίχνετε στὴ βρεφοδόχῃ· μὰ ὅσο καὶ νὰ τὰ περιποιηθῇμε τὰ δυστυχισμένα, φοροῦν καὶ μὰς πιάει ἡ λύπη νὰ βλέπομε τόσο θανατικὸ μπροστά στὰ μάτια μας. Μὴν τεκνοποιεῖτε λοιπὸν ἀδελφοί ἐπὶ τέλους εἰς βάρος μας.

Κ. Τασ. Τυμφ. Ἐχεῖς δίκην εἰς ὅλα ἀδελφὲς κύριε καὶ καθὼς τὰ ἀνατίσσεις τὰ πράγματα καθαρά καὶ ξάστερα σὲ διάβασα σὰ δάσκαλο καὶ σὰν δυνατό κριτικὸν, γιὰ τοῦτο περιμένο καὶ τὴν συνέχεια πού λές. Ἀλλ' ἂν πάρουμε τὰ ζητήματα εἰσι τότε ἂν βγάλῃς Ὀμηρο, Βυζύλιο, Ντάντε, Σαίξπηρ καὶ δὺδ τρεῖς ἄλλους, ἔπρεπε ὁ ὑπόλοιπος κόσμος νὰ βουβαθῇ, νὰ μὴ τραγουδῇ καὶ νὰ μὴ γράφῃ λέξι. Μὰ ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη πολλὰς φορὲς νὰ κἀνῃ ἕνα ποιηματάκι ὅπως τοῦ ἔρχεται καὶ ἔξαφνα ἡ ὄρεξις νὰ πῇ ἕνα τραγουδάκι. Θὰ ἦταν σωστὸ νὰ κλεισοῦμε τὰ στόματα καὶ νὰ πνίξομε τὸ αἰσθηματάκι πού μὰς σπρώχνει νὰ δημιουργήσουμε κατὰ τι, ἔστω καὶ ἀσχημάτως; Ὅχι ἀγαπητέ· προτιμοῦμεν ἀπ' ὅλες τὴς φιλοσοφίας καὶ τὴς σκέψεως καὶ τὴς βαθύτατες ἀφελειάς, βγαλμένες ὅλες ἀπὸ ἐργασίαν, ἀπάνω σὲς σκονισμένες σελίδες βιβλίων καὶ ἀντιγραφὰς χιλιεπισπόμενων ρητῶν καὶ ἀποφθεγμάτων, καὶ σοφίαν, καὶ δόγματα, καὶ ἀποστήθισιν ἐλπιόμενων ἀπὸ ἄλλους πραγμάτων, ἕνα δροσερὸ γράμμα, μὰς ἀρέσει ἰδέα, ἕνα αἰσθηματικὸ ἔστω καὶ γλυκύτατο, καὶ συγκεντρικὸ διηγηματάκι, ἕνα τραγουδάκι καὶ ἕνα τετράστιχο πού ἐκφράζει μιά δόλοκληρὴ ψυχικὴ κατάσταση σὲ δὺδ τρεῖς ἐκφραστικὰ καὶ στολισμένα καὶ πιτυχημένα λέξεις. Καὶ μὰς το: Εἶνε ἀπείρους δυσκολώτερο νὰ βρεθῇ αὐτὸς οἱ δὺδ τρεῖς λέξεις, ἀπ' ὅλους τοὺς κόπους καὶ τὴς ἀγωνίας καὶ τὴς μελέτης τὸν διαβασμένων καὶ σκεπτομένων. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀναλογία εἶνε νὰ βροῖσῃς ἑκὸς—Institute—καὶ κριτικὰρόντας καὶ μυαλὰ στεφόμενα διαρκῶς—ὅπως στὴν Ἀλεξανδρινὴ ἐποχῇ τῆς καταπτώσεως—εἰς τὴν κριτικὴν, τὴν ἀνάλυσιν, τὸ ἐξιδίαισμα τὸν πάντων, ἐλλείπει δημιουργικότητος καὶ—ἔνυ

ΘΛΙΜΜΕΝΟΙ ΤΟΝΟΙ

Γελᾷς τ' ἀπέραντο γλαυκὸ μὲς τὴ γλυκεῖα ὄπτασι
Κι' ἐμὲ τὸ δικό σου βυθὸς σὲ σπλάγνα ἡ ἀπαισία.
Πικρὴ εἰσρομένη στάσου ἀλλ' μὲς στο τραχὺ δρομὸν
Ἀχ λίγο ἀνάσα! λίγους τὸ δούτονο κορμάκι...

Ὡ πόνοι τὸ ποτήρι σου πικρὰ, γόλη γαμὰτο
Μέσ' τὸ στεγνὸ λαγυμὸν μὲ ἰσχυρὰ γὰρ ὡς τὸν πάτο
Καὶ μὲ μιά λαύρα ἀκαταρτὸ ἀγωνίας, πού σιγολύνει
Μιά μοῖρα ν' ἄρῃ νὰ μὲς πῇ καλὸν γαμῶν: πιά σὼνι!

Οἱ ἀπρὸιθες ῥοδογλοῖον καὶ ξανασκυνθροπᾶνε
Καὶ τὰ περοχελιδὸνα ξανδρόχοναι καὶ πάνε.
Μὰ ἐγὼ ἀντικρύζω ἀπόμυρα καὶ τὴν στεγνὴν μὲν ἐλπίδα
Νὰ ξεφυγᾷ μὲς στοῦ σπερνὸς τὴ ματωμένη ἀχτίδα.

Σὲ μιά τρισεῖς λαγκαδιὰ
Μ' ὅσον νεράϊδες τὴν καρδιά
Μανταλοκλειδωμένη.

Κι' ἀπὸ τὸ μαῖο της καλὴ
Ἀκούει νὰ γροῦγῃ τὸ σκυλλί
τῆς ἔγνοιας,—τρωμαμένη,

Μέσ' στῆς νυχτὶς τῆς αἰαλιά
τῆς κοκκουβόγιας ἡ λαλιά
Τὸ μυστικὸ τῆς λέγει.

Κ' ἡ σκαλοβήτη μου καρδιά
Μέσ' ἀπ' τὴν μαῖο της λαγκαδιὰ
Τὸ ριζικὸ τῆς κλαίει...

Μέσ' στῆς νυχτὶς ἀλόγοι νὰ βουβὰ στενορῶμα
Κάποια φωνὴ τόσο ἀλγινὴ, κι' ἀλαργινὴ, κι' αἰθέρια.
Σὲ μιά ἀκρὴ ἡ Ὀλὶμη στέκεται, μετ' τὴ χλωμὴ τῆς γύμνια
Γυνατιστὴ ὡς νὰ δέεται πρὸς τὸ βραδυτὸ δάστηρα.

Μὰ τώρα ὡ χαῖρε βράδυσε κ' οἱ ἐλπίδες μου συν-
τρίομα

Ξεσκιδνὶ στῆς τὴν καρδιά μὲ τ' ἀπαλὰ σου χέρι,
Καὶ πρόσδεσθ' ἐν τῇ τρυφῇ σὰς μετρωμένα ἄγρια
Πὸν μὲ τὰ χάδια δάμασε στῆς γλῦκας τὰς λημέρας...

Στοῦ χοριοῦ τὸν τάφο πῇ ἡ ἀπαντοχὴ θαμμένη
Κι' ἀπ' τὴν παλιά μου πυραγιά ὡ ἀλλ' δὲν ἀπομένει
Παρά μιά σπῖθα ἀχνόπνοια, βαθιά μὲς τὴν καρδιά μου
Μόνον σὺχῶρα μὲ ὡ Καλὴ κι' ἂν κάποτε ἀδελὰ μου.

Μέσ' ἀπ' τὰ χεῖλη εὐδοιστὸ κ' ἄρμονικὸ κολᾷ
Κάποιο γλυκόνιο, κι' εἰν' τὸ δικό σου ὡ Λορέλαιο!

“ΧΑΡΟΥΜΕΝΟΙ ΤΟΝΟΙ”

ΣΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΣΙΑΣ ΤΟ ΓΛΕΝΤΙ

Ἄντρε γεννίονσα καλὴ
Στὴ μουκοβολισμένη αὐλὴ
Ν' ἀπὸν κελσεμένον,
Κέρινα κρασί, κέρινα ματιές
Κέρινα τὸν κόρπον τὴς γη-
Στὸν κόσμο πού προσμένει

Ἄντρε κυρὰ μὲ τὰ φλουριά
Τῆς πόλης ἡ καραμπερία
Γιὰ Σένα ὅλο μεράκι
Ἦρθα κι' ἐγὼ σὲ ἀρζον-

Μέσ' τὸ κρασί τὸ γλυκὸ
Νὰ πνίξω τὸ φραμάκι.
Μ' αἶντε ἔννοια σου γετόνισσα
Κι' ἂν εἶσαι σὺ μιά φόνισσα
Θέ νὰ γερῶ κ' ἐγὼ φονιάς:

Μέσα σὸ μπουροκό θὰ σὲ πνίξω
Μὲ μιά γουλιά θὰ σὲ ρουφήξω
Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Μὲ μιά γουλιά θὰ σὲ ρουφήξω

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

Ποὶ νὰ θαμᾷς δ' ντυνιάς!

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ
ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΠΩΣ ΑΝΗΓΓΕΛΛΟΝΤΟ ΤΑ ΘΕΑΜΑΤΑ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΛΑΣΚΑΡΗ

Πρὸς τὸ Σεβ. Κοινὸν

Ἀγαπητοὶ μοι Κύριοι κ' Ἐπίμοι Κυρίαί!

Πιστεύω δὲν ξεχάσατε ὁλοσὶ φασαρία
Λαμβάνουν χώρα συνεχῶς εἰς τὴν ὁδὸν Σταδίου
ἦσαν καναβάδες καὶ φωναὶ ἐκ τοῦ ἐπισκοπίου
δὲσε ἰδημοσύνησεν ὁ τῆς Παγώνας ἔρος...

ἔμπερ ἦσαν δηλαδὴ, πού παίζω πρῶτο μέρος
στῆς «Κούλουρης τὴν Νύφη»
μ' ἐκείνους τὸν ὁλοφν,

μὲ τὸν γνωστὸν σὰς ἑραστήν, τὸν Μίχον Ζουλα-
[μάκη]

αὐτὸν πού με ἀγκίστροσε τὴν δόλια σὰν λαβράκι
αὐτὸν, ὅπου σήκωσε τὴν Κούλουρη σὸ πόδι,
αὐτὸν πού μὲ κουβάρισε σὰν τὸ ξερό χταπόδι
τὴν ἔμην τὴν καρδοβίλ μου μὲ γέλια καὶ μὲ νάι:

καὶ τώρα ἀγρὸν ἀγρόσας, καθόλου δὲν τὸν νοιάζει
υῖον τρέχει ἀκατάπαστα τὴν νύχτας σὰ σοκάκια
καὶ σὺνται καὶ λυγίζεται καὶ βάφει τὰ μουστάκια
κι' ἀστράφι σὲν ξερίζεται

ὡσὰν ξεφλουδιμένο αὐγὸ καὶ λείει καὶ κουρδίζεται
«Μωρ» ξέρεις τι πηδὶ μ' ἐγώ;

Ὅλα αὐτὰ μὲ φαίνεται πὸς τὰ θυμάστε ὅλοι σὰς
Γιατὶ ἔκαμαν ὄρθου μεγάλο μὲς στὴν πόλιν σὰς.
Θυμᾶστε τὸ τραγῶδιον μου; τὴν τὸσην μου ἀγάπην;
Θυμᾶστε τὸ τι τράβηξα μὲ κῆνον τὸ ζουλάκι;

Λοιπὸν γι' αὐτὸ σὰς προκαλῶ
ἀπόρη σὸ Βαριετὲ ὅλοι νὰ μὲ τιμῆσῃτε κ.τ.λ.

Ἡ τοιαύτη ὁμὸς ἐπὶ τὸ ἀστεϊώτερον φεῖ! σύν-
ταξις τῶν θεατρικῶν προγραμμάτων δὲν ἦτο ὡς
πιθάνον νὰ ἐνόμιζε τις, ἀποκλειστικὸν προνόμιον
τῶν δημοσίων θεάτρων. Ἡ μανία αὕτη εἶχε κα-
ταλάβει καὶ τὰ ἰδιωτικὰ τοιαῦτα. Μιάς παραστά-
σεως δοθείσης ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ... 7382 ἔτη ἀπὸ
κτίσεως κόσμου κατὰ τοὺς ἑβδωμῆκοντα, τὸ προ-
γραμμα ἔχει ὡς ἑξῆς:

ΑΝΩΝΥΜΟΝ ΘΕΑΤΡΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ
Ἑλληνικὴ κομικο-εὐριστο-εὐδοκιστικὴ
συντροφία

ἀποβλέπουσα εἰς τὸ παρὸν
Διευθύνσις πολυκεφαλίας
Παράστασις μοναδικὴ 7382 ἔτη ἀπὸ κτίσεως
κόσμου κατὰ τοὺς Θ.

Διὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 28 Δεκεμβρίου 1864
Ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς Κυρίας

ΛΟΥΚΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ

ΤΟΥ ΚΟΥΤΡΟΥΛΗ Ο ΓΑΜΟΣ

Κωμωδία εἰς τρεῖς πράξεις μετὰ χορὸν
ὑπὸ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ

Ἐνδύματα καινοφανῆ τὰ πλεῖστα δάνεια.— Σκηνο-
γραφία νέα ἀλλὰ γνωστὴ.

Ο ΜΙΣΤΡΑΛ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ (ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ †)

ΥΠΟ ΚΥΡΙΑΚΟΥ Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ

Τὴν γλῶσσα αὐτὴ τὴν ξαίρει γιατί τὴν αἰσθάνεται, τὴν ἔχει κληρονομήσει δεκάδες τώρα αἰῶνες, κ' ἐστὶ γραμματικὴ πού ἐρευνᾷς κρυμμένους πίσω ἀπὸ σωροὺς βιβλία θὰ πᾶς μεθαύριο ὅταν θὰ βρεθῇς μπροστά στὸν πραγματικὸ κίνδυνον νὰ τὸν συμβουλευθῇς. Μὰ εἶνε βάρβαρος... Τώρα πιθανὸ νὰ τὸ λές... Μεθαύριο θὰ τάρνηθῃς. Τὸ ἴδιο κάνει... Τὸ γεγονός εἶνε, πῶς ὁ ποιητὴς μας μὲ τὸ νὰ μιλήσῃ ἔτσι ἱκανοποιεῖ μιὰ βαθεὶά συνειδητὴ τοῦ ἐπιθυμίας. Αὐτὸ βέβαια γιὰ μᾶς τοῦλάχιστο εἶνε πολὺ πολὺ ἀρκετὸ. Οἱ ἄλλοι; Δι' αἰωμὰ τους νὰ λέν ὅ,τι θέλουν. Ἔτσι; Λοιπόν. Ὁ γέροντας, ἡ ἱστορία τοῦ τραγουδιοῦ ἀρχινᾷ, ὁ ἀσπρομάλλης θυμᾷται, καθὼς κάθεται στὸ πεζοῦλι τῆς πόρτας τοῦ, τὸν καιρὸ τοῦ 21 στὴν

δυνατά. Μόλις ἔφευγε ἡ νύχτα πῆγαινε καὶ καθότανε κοντὰ στὸ σπῆτι τοῦ Μπαρντέ σὲ μιὰ μεγάλη πέτρα, κ' ἔμενε ἐκεῖ ὥρες, κοιτάζοντας τὰ ἄστρα ἢ ἀπαγγέλοντας τὰ τραγούδια τοῦ, μὲ μεγάλα σχήματα. Δὲν τὸν ἐνοιαζε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους πού πέρνανε δροσιὰ ἔξω ἀπ' τὴς πόρτες τους, δὲ στενοχωριόταν πού τοῦ φωνάζανε καὶ τὸν κοροϊδεύανε. Τοῦ λέγανε:

— Ἡ Μαρτίνα δὲ σκοτίζεται γιὰ σένα! Τὸ Μπαρντέ ἀγαπάει!

Ὅσοιο σὶδ σπῆτι τοῦ Μπαρντέ πλαγιάζανε νορίς, κλείνανε τὴν πόρτα καὶ τὰ παραθυρόφυλλα καὶ δὲ φαινόταν νὰ σκοτίζονται πολὺ γιὰ τὸ λυρισμὸ τοῦ Μανουήλ. Φαίνεται λοιπόν, πῶς κουράστηκε ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀδιαφορία, καὶ θέλησε νὰ δείξῃ στὸν Μπαρντέ πῶς ἦταν κ' αὐτὸς καποῖος πού ἔπρεπε νὰ τὸν λογαριαζοῦν.

Κατὰ τὴ μίαν τὸ πρῶτ, ὅλη ἡ συνοικία βρέθηκε στὸ ποδάρη ἀπὸ τὸ θόρυβο, ἀπ' τὴς φωνές. Ὁ Μανουήλ, μὲ πέτρες, μὲ ξύλα, πολιορκοῦσε τὸ σπῆτι τοῦ Μπαρντέ. Ἐκανε ἐπίθεσι στὰ παραθυρόφυλλα, στὴν πόρτα, κ' αὐτὸ θάδινε δουλειὰ στὸν Μπαρντέ, γιὰ κάμποσες μέρες. Ἔτσι κ' ἔτσι ὁ Μπαρντέ δὲ δούλευε γιὰ λογαριασμὸ του; Ὅσοτόσο σηκώθηκε, πῆρε τὸ πανταλόνι τοῦ, κ' εἶπε στὴ Μαρτίνα:

— Πῆγαινε γρήγορα νὰ φέρῃς τοὺς χωροφύλακες!

Καὶ βῆκε ξυπόλυτος, μὲ τὸν κόπανο στὸ χέρι. Τὸν ἔκανε νὰ τραβηχτῇ καὶ τὸν κράτησε εἰς ἀπόστασι. Ἡ Μαρτίνα μισοντυμένη, ἀναμάλιασμένη, εἶχε χαθῇ κάτω ἀπ' τὸ φέγγος τῆς σελήνης. Κεῖνο τὸ βράδυ ὁ Μανουήλ εἶχε νὰ κάνῃ μὲ τὸν κ. Μπεγκασά τὸν ἐνωμοτάρχην. (;!)

Θὰ πέθανε τώρα. Εἶνε χρόνια πού δὲν τὸν βλέπω πιά στοὺς δρόμους ὅταν γυρίζω στὸν τόπο μου. Κατοικοῦσε τόσο κοντὰ στὸ νεκροταφεῖο, πού δὲ δὲ κουράστηκαν πολὺ γιὰ νὰ τὸν μεταφέρουν.

Πέρασι ὅμως ξανάειδα τὸν Γαβριήλ. Ἄλλοτε, ὅταν ἦταν στὴ δύναμί τοῦ, ἐργαζόταν τὸ καλοκαίρι, ἀπ' τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ὥς τὴ δύσι, καὶ κατάφευγε νὰ κερδίξῃ τὰ τρία τοῦ φράγκα. Ἦταν πάντα πρόθυμος γιὰ ὅ,τι δῆποτε. Ξεφόρωνε τὰ ξύλα ἀπ' τὰ κάρρα, κουβαλοῦσε πέτρες, ἐργαζότανε στοὺς δρόμους, καθάριζε τοὺς βάλτους καὶ τὰ ψαράδικα.

Τώρα εἶνε ἓνα γεροντάκι, καθαρὸ, μὲ κάτασπρο γένειο. Ἐπειδὴ ἐργάστηκε πολὺ γιὰ νὰ θρῆψῃ τὸν ἑαυτὸ τοῦ καὶ τὸν ἀδερφό τοῦ, εἶνε τώρα ἓνα ἐρείπιο πού γέρνει ὀλοένα περισσότερο πρὸς τὴ γῆ. Κάνει ὅ,τι μπορεῖ, καὶ κάνουν ὅ,τι μποροῦν γι' αὐτόν. Μερικοὶ καλοὶ ἄνθρωποι τοῦ δίνουν νὰ κόβῃ στὰ τέσσερα τὰ ξύλα, πού συνήθιζαν νὰ τὰ καίνε σκιωμένα στὰ δυό. Δὲν πᾶνε γρήγορα τὰ χέρια τοῦ, εἶνε πολὺ κουρασμένα. Ποτὲς δὲν ἀναπαύτηκε, ἔξω ἀπὸ μερικὲς Κυριακές, ἄλλοτε, πού γύριζε μὲ τὸ κεφάλι ἀναμμένο ἀπὸ τὸ κρασί καὶ ἔαπλωνόταν θριαμβευτικὰ στὸ στρώμα τοῦ πού ἦταν ἀπ' τὰ ξερά τὰ φύλλα φτειγμένο.

Τώρα δὲν ἔχει πιά οὔτε τὸ χάλασμά τοῦ. Πλαγιάζει μέσα σ' ἓνα σταῦλο, ὅπου τοῦ δώσανε μιὸ γωνιά, καὶ ἓνα μάτσο ἄχαρα.

Δὲν ξέρῃ νὰ διαβάξῃ. Δὲν εἶνε τὰ διαβάσματα πού μποροῦσαν νὰ τοῦ «χαλάσουν» τὸ μυαλό. Στὸν καιρὸ τῆς δύναμής τοῦ, οἱ ιδέες τοῦ ἀποτελοῦσαν μέρος τοῦ κορμιοῦ τοῦ, στέρεες σὰν τὸ μπράτσο τοῦ, ἀλύγιστες σὰν τὸ σβέροχο κάτω ἀπ' τὸ φορτίο. Τώρα σωριάζονται κ' αὐτές. Μὰ εἶνε πάντοτε ἔτοιμος νὰ τοσκιετῇ γιὰ κείνους πού τοῦ δίνουν μιὰ δῆθεν ἐργασία, πού τὸν κάνουν νὰ σκίξῃ τὰ ξύλα στὰ τέσσερα.

Εἶν' ἓνας γέρος πού δὲν κράτησε πολὺ θέσι στὴ ζωὴ. Ἦθελε νὰ μὴν εἶνε βάρος κανενός. Ζαρώνει, στεγνώνει, καμπουριάζει ὅσο πάει καὶ περισσότερο. Θεωρεῖ πῶς ἓνα μάτσο ἄχαρα εἶνε πολὺ γι' αὐτόν, καὶ μιὰ γωνιά μέσα σ' ἓνα σταῦλο, κάτι πολὺ ὠραῖο...

Μετάφρασις ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑΣ

Κύπρῳ, πού οἱ Τοῦρκοι σφάζανε τοὺς Δεσποτάδες γιατί παρασκευάζαν τοὺς Κυπριώτες γιὰ τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας. Κι' ὁ γέροντας διηγεῖται. Καὶ ξαίρει; Ὅταν διηγούνται οἱ γερόντοι, σὰ νὰ τὰ λέν καλύτερα πολλὰς φορὲς ἀπὸ μερικοὺς ἑξακουσμένους διηγηματογράφους. Κάποια μέρα τάχατες πλησιάζει ὁ Μιχαηλίδης, ἀκούει τὴν διήγησι, τὴν παραμυθίαν, τὴν γλυκεῖα καὶ τρομερὴ, τὴν πλουμισμένη μὲ πολλὰς ἱστορικὰς ἀλήθειες. Ἡ διήγησις τέλειωσε... Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους φεύγει κ' ὁ Μιχαηλίδης. Οἱ ἄλλοι σὲ μισὴ ὥρα ἔχασαν τὰ πού τοὺς διηγήθηκε ὁ γέροντας, μὰ καὶ στὸ Μιχαηλίδην δὲ συνέβηκε βέβαια τὸ ἴδιο: ἀρχισε ἡ συγκέντρωσι τοῦ ματιοῦ, τὸ πρῶτο χαρακτηριστικὸ σημάδι τοῦ καλλιτέχνη, ἡ μνήμη τοῦ ἀναδεύει τὰ πού εἶπε ὁ γέροντας, κ' ἡ φαντασία τοῦ δουλεύει πετώντας τὰ νήματα μακρὰ μακρὰ, ἓνα αἰῶνα πίσω, ἴσαμε πού καταρθῶναι καὶ φέρνει τὴ συνείδησι νὰ τὴν κάτῃ ἀκριβῶς στὸν χρόνον τῶν τραγικῶν γεγονότων, τῆς 9 Ἰουλίου τοῦ 1821 μέσα στὴν πρωτεύουσα τὴν Λευκωσίαν... Τώρα ἂς μιλήσῃ ἡ συνείδησι, πού παθαίνεται, παραπάνω ἀπ' τὸν καὶ μὲ πού τρέμει ἀπὸ τὴν φρίκη, πού δειλιάει πρὸ τοῦ κινδύνου τοῦ τελευταίου πούνε βαριεστημένη ἀπ' τὴν σκλαβιά, πού ζητάει μὲ πόθο, πού κατῆντησε πάθος, ὥρα, λεπτό, ἔλευθερία, κ' ὕστερα ἂς χαθῇ, ἂς οἰσῇ. Κ' ἡ συνείδησι τοῦ καλλιτέχνη, μιλάει, καὶ τὸ μίλημά της εἶν' ἓνα τραγοῦδι.

Ἡ 9η Ἰουλίου τοῦ 1821 ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου.

Ἀντὶν ἀρεῖσιν οἱ κρυφοὶ ἀνέμοι τζαὶ φουσοῦσαν
τζαὶ ἀρκίνησαν εἰς τὴν Τουρταϊὰν νὰ κρυφουσινεφ-
τζαὶ κιάζει

τζαὶ πού τὲς τέσσερες μερικὲς τὰ νύφη ἐκουβαλοῦσαν
ὅσοι νὰ κάμουν τὸν τζαϊράν ν' ἀρεῖσινε νὰ σιτίζῃ
εἰσοῖν οἱ ἄλλοι τοὺς τζαὶ ἡ Τζαῖπρον τὸν
κρυφόν της

τζαὶ ἄνταν ἐφάνην ἡ στρατὴ εἰς τοῦ Μωρητὰ τὰ μέρη
τζαὶ ἐξάπλωσαν τζαὶ ἀκούστηκαν παντοῦ ἡ πομπή-
τρεῖα της
τζαὶ οἷλα ξηλαμπρατίζασιν τζαὶ θάλασσα τζαὶ ἔσθη
εἰσοῖν οἱ ἄλλοι τοὺς τζαὶ ἡ Τζαῖπρον τὴν
κακά της.

Πρέπει, ἔτσι τοῦρχεται ὠραία, πρὶ μῆτ' στὴν ἐξιστόρησι τῶν τραγικῶν γεγονότων τῆς νύχτας τοῦ Ἰουλίου τοῦ 21 στὴν Κύπρῳ, νὰ δώκῃ μιὰν εἰκόνα τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀρχίζεῖ λοιπὸν μὲ εἰκόνα. Οἱ δέκα πρῶτοι στίχοι πού ἀποτελοῦνε γιὰ νὰ μιλήσω ἔτσι τὸ προοίμιον τῆς μεγάλης τραγωδίας πού πρόκειται νὰ μᾶς ἐξιστορήσῃ παρακάτω μὲ ζωηρὰ χρώματα ἀποτελοῦνε μιὰν ὁμορφὴν, πρωτότυπην εἰκόνα πού μάτι καὶ ψυχὴ ἀληθινοῦ καλλιτέχνη θὰ μποροῦσε νὰ συλλάβῃ. Καλὸ τὸ βρίσκω νὰ μεταφράσω τοὺς δέκα αὐτοὺς στίχους τονίζοντας καὶ πάλι πῶς μοῦ εἶνε ἀδύνατον ν' ἀποδώσω μερικὲς λέξεις στὴ γλῶσσα τοῦ λοιποῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. (Μετάφρασις)

Ὅτας ἀρχίσαν οἱ κρυφοὶ ἀνέμοι κ' ἐφουσοῦσαν
κ' ἀρκίνησαν μεσ' τὴν Τουρταϊὰν νὰ κρυφουσινεφιάζει
κ' ἀπὸ τὲς τέσσερες μερικὲς τὰ νύφη ἐκουβαλοῦσαν
ὅσοι νὰ κάμουν τὸν καιρὸ ν' ἀρχίξῃ νὰ σιτίζῃ
εἶχε, οἱ ἄλλοι τοὺς κ' ἡ Κύπρος τὸν κρυφὸν της
μεσ' οἱ ἀνέμους τοὺς κρυφοὺς εἶχε τὸ μερικὸ της.
Κ' ὅτας ἐφάνην ἡ στρατὴ εἰς τοῦ Μωρητὰ τὰ μέρη
καὶ ἐξάπλωσαν κ' ἀκούστηκαν παντοῦ τὸ βρόνχημά της
κ' οἱ ἄλλοι ἐξερλογίσαν, καὶ θάλασσα καὶ ἔσθη
εἶχε οἱ ἄλλοι τοὺς κ' ἡ Κύπρος τὰ κακά της.

Τὴν ἔκρηξε λοιπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τὴν θέλει νὰ μοιάξῃ μὲ κάποιους κρυφοὺς ἀνέμους πού τότες ἀρχίσαν νὰ σιροῦσανε στὸν δριζόντα, κάνοντας τὸν οὐρανὸ τῆς Τουρταϊκῆς ἐπικρατείας νὰ σὺννεφιάξῃ, σιγὰ κ' ὅσο πρὶ πῆ-
γαίνε πρὸ φανερά πάντοτε ὅμως κρυμμένα καὶ μὲ κάποια φανερὴ προφύλαξι, καὶ τοῦτο, ὅσοι νὰ κάνουν τὸν καιρὸ ν' ἀρχίξῃ νὰ σιτίζῃ. Ὑστερὸν λεγελῶς μέσα σὲ κείνους τοὺς κρυφοὺς ἀνέμους εἶχε κ' ἡ Κύπρος τὸν διό της, κ. τ. λ.

Ὁ Μιχαηλίδης, δὲν εἴδετο καθόλου τι θὰ πῇ Παπαρηγόπουλος, Λάμπρος, Τοικουπῆς, Φιλήμων καὶ ὅσοις ἄλλους ἱστορικοὺς πού ἡσχολήθηκαν μὲ τὴν συγγραφὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, μ' ὅλον τοῦτο ὅμως ἡ εἰκόνα τοῦ αὐτοῦ βγαίνει ἀπὸ τὰ θεμέλια τῆς ἱστορικῆς ἀλήτειας βέβαια, ὅσοι πιστεύουν στὴν ἀλάτρευτὴ παρατήρησι τοῦ κορυφαίου Schopenhauer πού λέει κάπου στὸ «Συγγραφεὺς καὶ Ὑφός» πῶς: «εἶνε δυὸ τὰ ἑαυτοῦ συγγραφεὺν. ὁ ἑκείνου πού γράφουν γιὰ νὰ πούν κάτι, καὶ β'. ἑκείνου πού γράφουν γιὰ νὰ γράφουν». Οἱ πρῶτοι, λέει, συνέλαβαν μερικὲς ιδέες πού νομίζουν πῶς ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὲς διατυπώσουν, οἱ δεύτεροι λέει ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ χορήματα καὶ

ἐπομένως γράφουν γιὰ τὰ χορήματα... γράφουν γιὰ νὰ γεμίσουν τὸ χαρτί, τὰ βιβλία τῶν δευτέρων προτείνει νὰ τὰ πετᾶνε, γιατί ὁ χρόνος εἶνε πολὺτιμος καὶ τὰ κρατᾶνε τὰ βιβλία ἐκεῖνα πού γράφτηκαν γιατί σπρώχθηκαν ἀπ' τὴ σκέψι, ἀπ' αὐτὰ τὰ πράγματα γιὰ νὰ γραφοῦν ὅσοι λοιπὸν πιστεύουν στὴν παρατήρησι αὐτὴ τοῦ μεγάλου σοφοῦ, οἱ γοῦρα θάροθον μαζί μου καὶ θὰ συμφωνήσουν πῶς ὁ Μιχαηλίδης, ταιριάζει νὰ καταταχτῇ στοὺς πρῶτους γιατί εἶν' ἀπ' ἐκείνους πού παρνοῦν τὸ θέμα τους, τὸ ὕλικόν τους, ἄμεσα ἀπ' τὸ δικὸν τους τὸ κεφάλι. Ὁ φτωχός, δὲν εἶνε καθόλου βιβλιοτεχνίτης, δὲ ζητιανεύει ξένες ιδέες, δὲν εἶνε κατ' ἀκολουθίαν κοινὸς συγγραφεὺς, δὲν παίρνει ὕλην ἀπὸ τὰ βιβλία πού νὰ περνᾷ ἀπὸ τὰ δάκτυλά τοῦ χωρὶς καὶ νὰ δημιουργηθῇ στὸ κεφάλι τοῦ τὸ δικαίωμα διαμετακομισσεως ὅσοι νὰ κάνῃ σ' αὐτὴν (τὴν ὕλην) μιὰν κατεργασία. Ὅσοτόσο, στὴν παρακάτω ἀνάλυσι τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ ἡ ἀλήθεια, τῶν ὅσων λέμε θὰ φανῇ μονάχη της

Μὲ τὴν πρῶτη λοιπὸ, στροφή τοῦ, πού πάρα πάνω διαβάσαμε, δίνει τὴν εἰκόνα τῆς ἔκρηξης, τῆς δλης, γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς λευτεριάς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὴ οἱ γίνονται ἀμέσως μὲ τὴ δεύτερη στροφή τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ, στὴν καλλιτεχνικὴ ζωγραφία μιᾶς εἰκόνας πού νὰ δίνη πρέπει, τὴν παράστασι μιᾶς νύχτας, πού τρομερῆς γεμάτης φόβου, ἀγωνίας, τρόμου, κίντυνου, χαμοῦς, καταστροφῆς, μιᾶς νύχτας πού πρόκειται νὰ γεννήσῃ μιὰν αὐγούλα, πού θάξῃ τ' ἄστρο της πορνῆς λυπητερὰ νὰ κυτᾷξῃ τὰ πτώματα τῶν ἀθῶων θυμάτων μιᾶς ἀγρίας θηριωδίας: σὲ τοῦτο δείχνει πῶς καθόλου δὲν δυσκολεύτηκε. Ἡ εἰκόνα παρουσιάζει τὴν πρωτεύουσα τῆς Κύπρου τὴν Λευκωσίαν, πού ἄλλοιως τὴν λένε καὶ Χώρα βουτηγμένη μέσα στὸ μαῦρο σκοτάδι μιᾶς νύχτας τρόμου, τέτοιας πού τὴν ζωγραφίζει ὁ ἴδιος.

Μιὰν νύχταν νύχταν, σιανήν, τζαϊράν Δευτερογιούνιν,
νύχταν Παρασινγκόννυχταν. πού τ' ἄστρο μιλιούνια
ἐλάμασιν πού πανοθκίον τζαὶ ἐν εἰρσικες ρουθούνια
μέσα στῆς χώρας τὰ στενά, στῆς χώρας τὰ καντούνια.
σιεμαῖα, δὲν ἀκουες δεντροῦδιν νὰ ταράξῃ
αἷτε τοῦ σοῦλλου λάξιμον' μὲ πεινιόν νὰ κρᾶξῃ:
Ἦτον μιά νύχτα μουλλοτῆ, μιὰ νύχτα μουρρομμένη,
πού θάρηες πῶς κῶνιναι πού τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσιν.
σὲ τέθκοιαν νύχταν σιανήν οἱ Τοῦρτσιοι βαδωμένοι
μεσ' στὸ Σαράγιον εἶχασιν μῆλλον μετζελίσιαν.

Ἡ ἔναρξι, ἔτσι τῆς τραγωδίας πού πρόκειται νὰ παρουσιαστῇ στὰ μάτια μας σὲ λίγο γίνηκε. Κοιτάστε, νὰ νοιώσουμε τὸ μέγεθος τῆς εἰκόνας αὐτῆς τοῦ Μιχαηλίδην ὅποιήτης μας θάθελε πολὺ νὰ μιλοῦσε δῶ πέρα καὶ μιὰν ἄλλη γλῶσσα: θὰ ἤθελε νὰ μιλοῦσε καὶ τὴν γλῶσσα ἐκείνη πούνα στὸν πρὶο μεγάλῳ βαθμῷ γενικῇ καὶ πού μάλιστα βρίσκειται κατάντικρυ στὴν γενικότητα τῶν ιδεῶν, καὶ στὴν ἴδια σχέσι πού βρίσκονται καὶ οἱ ιδέες αὐτῆς μὲ τὰ συγκεκριμένα πράγματα, θάθελε νὰ μπορούσε νὰ μιλήσῃ τὴν γλῶσσα τῆς μουσικῆς: πούνα σχεδὸ σ' ὅλους καταληπτῇ ἔτσι θὰ μπορούσε ἴσως καλλίτερα νὰ μᾶς κάνῃ ἔτσι ἀμέσως καὶ χωρὶς νὰ κουραστούμε καὶ πολὺ ἀπὸ τὴν πεισιμωμένη προσήλωσι μας, νὰ νοιώσουμε τὴν φαντασία μας νὰ κινεῖται γιὰ νὰ δώκῃ τὴν πρεπούμενη μορφή στὴν νύχταν αὐτὴ πού κλίνει μέσα της τόσα καὶ τόσα ἐμψυχα κ' ἄψυχα στοιχεῖα πού πρέπει νὰ μᾶς μιλάνε.

Ἡ νύχτα αὐτὴ τοῦ καίμερου Ἀλωνάρη, ἐξαιρετικὰ εἶνε σιανή νύχτα μιᾶς Παρασκευῆς μέρα πού θυμίζει τὴν νύχτα τῶν Παθῶν τοῦ Ναζωραίου: τ' ἄστρο ἐκατομμύρια στὸν οὐρανὸ στέλναν τὴς γλυκεῖες τῶν ἀγνυρόντες ἀγτίδες πού ἀλλοιμονον, φωτίζαν τοὺς δρόμους ἀδειανούς ἀπὸ ἀνθρώπινες ψυχῆς. Ἀνεμὸς ἄνός, βουβὸς σὰν φοβισμένος: δέντρο οὔτε καὶ τὸ πρὶο μικρὸ τὸ πρὶο τρυφερὸ δὲν φαίνονταν νὰ ταράσσῃ τὸ κάθε βραδυνὸ ὑλάκτισμα τοῦ σκύλλου πνίγηκε, χάθηκε μέσα στὸ μαῦρο πέπλο τῆς νεκρικῆς σιγῆς: καὶ ὁ κόκορας!... κ' ὁ κόκορας ἀπόψε, οὔτε κ' αὐτὸς δὲν δειχνεῖ σημεῖα τῆς ζωῆς, ὅλα σπαπίνουν: λες κ' ὁ φόβος κ' ἡ ἀγωνία μίσησε σ' ὅλον τὴς ψυχῆς: ἡ σιωπὴ ὅλων τῶν ὄντων τῆς νύχτας δύναν στὴν ὅλη νύχτα τὴν μορφή μιᾶς μάνας πού φυλάγει τὰ παιδιὰ της ἀπ' τὸν ὕστατον κίντυνον, καὶ πού ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ χαμοῦ τῶν γιαιτὶ τὸν βλέπει τὸν ὄχτρο ὅλο κ' ἓνα νὰ πλησιάζῃ, βούλωσε λες τὸ στόμα της σὰν μὲ σφραγίδα, καὶ κατασοῦφιασε, λες κ' ἔφτασε ἡ στιγμή τῆς Κρίσεως μπροστὰ στὸ Θεὸ της. Σὲ τέτοια νύχτα, φοβερά, οἱ Τοῦρκοι κλεισμένοι στὸ Σαράγιον τὸν κάνανε τὸ συμβούλιον νὰ βγάλουν τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, γιὰ κείνους πού δὲν ἠθέλησαν στὸν σκλάβον κόσμον τῆς Κύπρου τὸ πῶς καὶ πότε θάπρεπε νὰ σηκώσουν τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἔλευ-
τερία. (ἔπειτα συνέχεια)